

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ที่มาของปัญหาและเหตุผลการวิจัย

ในกระแสที่ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ได้รับการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ โดยเฉพาะทางรายการโทรทัศน์ ซึ่งมีจุดขายอยู่ที่ความตลกขบขัน และสวยงามแปลกตาเป็นหลัก แต่ในขณะเดียวกัน ภาพลักษณ์ของชาวเขากลับมีภาพลักษณ์อื่นที่ซ้อนทับกันอยู่อีกมากมาย แฉกเป็นภาพลักษณ์ในเชิงลบ เช่น “ชาวเขา” เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ ปลูกฝิ่นค้ายาเสพติด ทั้งหมดนี้เป็นเพียงบางส่วนของเค้าโครงของภาพลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของกลุ่มชาติพันธุ์ที่สังคมไทยเรียกว่า “ชาวเขา” ซึ่งผ่านการสร้างลึกลงไปในจิตสำนึกของผู้คนในสังคมไทยมาช้านาน การเกิดขึ้นของภาพลักษณ์เหล่านี้ย่อมมีความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ที่เปลี่ยนแปลงไปในแต่ละช่วงเวลา โดยมีจุดเริ่มต้นที่น่าสนใจในทศวรรษที่ 2420 หรือในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 5)

ความซับซ้อนของ “ชาวเขา” ไม่ได้มีเฉพาะภาพลักษณ์เท่านั้น ความเป็นมาของการเกิดขึ้นของการกำหนดนิยามว่ากลุ่มชาติพันธุ์ใดบ้างควรถูกจัดว่าเป็น “ชาวเขา” ก็มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน ในปัจจุบันการรับรู้อย่างเป็นทางการได้ระบุว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” มีจำนวนเพียง 9 กลุ่มเท่านั้น คือ กะเหรี่ยง ม้ง (แม้ว) เมี่ยน (เย้า) อาข่า (อีโก้) ล่าหู่ (มุเซอ) ลีซู (ลีซอ) ลัวะ ขมุ และมลาบรี (ผีตองเหลือง) (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2545) หากยึดตามเกณฑ์ข้างต้นแล้วก็เป็นเรื่องน่าสงสัยว่า อะไรคือเกณฑ์ที่แท้จริงของการกำหนดกลุ่มชาติพันธุ์ใดให้เป็น “ชาวเขา” เพราะในสภาพความเป็นจริงในประเทศไทยมีกลุ่มชาติพันธุ์อีกจำนวนไม่น้อยที่อาศัยอยู่บนภูเขาทั้งในแถบภาคเหนือและภาคตะวันตก

การสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ในสังคมไทยเริ่มขึ้นในช่วงทศวรรษ 2420 ภายใต้อิทธิพลและบรรยากาศทางการเมืองของประเทศจักรวรรดินิยมตะวันตก คำว่า “ชาวเขา” ยังไม่เกิดขึ้น มีเพียงคำเรียกกลุ่มชาติพันธุ์รวมๆ ว่า “ชาวป่า/คนป่า” ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” จึงถูกนำเสนอในฐานะของการเป็น “คนป่า” ที่ล่าหลังป่าเถื่อน การเกิดขึ้นของภาพลักษณ์นี้เป็นผลมาจากการรับอิทธิพลทางความคิดของชนชั้นนำสยามจากชาวตะวันตก โดยมีเป้าหมายเพื่อจัดระเบียบพื้นที่ทางชาติพันธุ์อันเป็นผลมาจากการสร้างตัวตนของรัฐสยามที่มีพรมแดนและแรงบีบบังคับจากประเทศจักรวรรดินิยม (Winichakul, 1994; ธงชัย วินิจจะกุล, 2546ก: 90-94, 2546ข)

อย่างไรก็ตาม ภาพลักษณ์ของการเป็น “คนป่า” นี้ยังไม่ได้รับการอธิบายที่เชื่อมโยงให้เห็นถึงการส่งอิทธิพลทางความคิดของชาวตะวันตกกับชนชั้นนำสยามในเวลานั้นเท่าที่ควร รวมถึงผลจากการสร้างภาพลักษณ์ของการเป็น “คนป่า” ได้ส่งผลอย่างไรบ้าง นอกจากนี้แล้ว ภาพลักษณ์

ของ “ชาวป่า” ในเวลานี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่ภาพลักษณ์ของความล้าหลังป่าเถื่อนเท่านั้นแต่ยังมีภาพลักษณ์อื่นอีกเป็นจำนวนมากที่น่าสนใจ เช่น ภาพลักษณ์ของการนับถือผี และภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ทำลายป่าไม้

เมื่อเข้าสู่สมัยสงครามโลกครั้งที่สอง หลังจากสงครามโลกยุติลงในทศวรรษ 2480 ประเทศจักรวรรดินิยมได้หมดบทบาทลงในฐานะของเจ้าอาณานิคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่สถานการณ์ทางการเมืองในเวลานั้นอบอวลไปด้วยบรรยากาศของสงครามเย็น ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ในสังคมไทยถูกสร้างขึ้นอย่างหลากหลายมิติ เพื่อสนองตอบต่อเป้าหมายทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งสอดคล้องสัมพันธ์กันไปกับบริบททางประวัติศาสตร์ ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ไม่ได้ถูกนำเสนอเฉพาะการเป็นกลุ่มชนที่ป่าเถื่อนเท่านั้น แต่ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” หลังสมัยสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาได้รับการนำเสนอเป็นภาพของกลุ่มชนผู้ทำลายความมั่นคงของชาติ ปลูกฝิ่นผิดกฎหมาย ทำลายป่าไม้ต้นน้ำลำธาร แต่ในทางตรงกันข้ามยังได้เกิดภาพลักษณ์ของการเป็นกลุ่มชนที่สวยงาม และเป็นตัวตลก การเกิดขึ้นของภาพลักษณ์ที่หลากหลายทับซ้อนกันจึงเป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจอย่างมาก เพราะภาพลักษณ์ทั้งหลายนี้ได้ตกทอดและส่งผลกระทบต่อมาถึงในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เท่าที่ผ่านมามีภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ในแง่มุมแตกต่างกันนี้ได้เคยมีการศึกษากันบ้างแล้ว (ประสิทธิ์ ลีปรีชา, 2541: 136-164; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541: 92-135) แต่ภาพลักษณ์ต่างๆ ยังไม่ได้ถูกอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงความหมายระหว่างภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองกับสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สอง

นอกเหนือไปจากนี้แล้ว การศึกษากระบวนการสร้างลักษณะของ “ชาวเขา” ที่ผ่านมามีแก่นหนักไปที่ผู้คนในสังคมไทยที่อยู่ในระดับของภาครัฐแทบทั้งหมด ดังนั้น จึงทำให้ไม่รับรู้ว่ามีผู้คนในสังคมไทยต่างมองและสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ในรูปแบบใดบ้าง ทำให้ภาพลักษณ์ที่เห็นส่วนใหญ่เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างขึ้นของภาครัฐ มิติของผู้คนอันหลากหลายในสังคมไทยในส่วนของภาคประชาชนจึงเป็นส่วนที่น่าสนใจไม่แพ้กัน นอกจากนี้แล้ว หากคำนึงถึงความหลากหลายของคนในสังคมแล้ว จะเห็นได้ว่านับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 มีกลุ่มคนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับ “ชาวเขา” จำนวนมากทั้งที่เป็นชนชั้นนำสยาม นักสำรวจดินแดน ชาวตะวันตก เช่น ชาวอังกฤษ ชาวฝรั่งเศส ล้วนต่างบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับชาติพันธุ์ไว้เป็นจำนวนมาก เช่นเดียวกับช่วงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีผู้คนจำนวนมากมายที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับ “ชาวเขา” ที่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะฝ่ายรัฐบาลเท่านั้น แต่ยังมีกลุ่มของประชาชน นักศึกษา นักวิชาการ และชาวต่างประเทศอีกด้วย ผู้คนในสังคมเหล่านี้ต่างมีทัศนะ มุมมอง และจินตนาการที่แตกต่างกันไป กลุ่มคนในหลายภาคส่วนเหล่านี้เองน่าจะเป็นสิ่งที่ช่วยให้เข้าใจถึงการสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ที่ปรากฏซ้อนทับกันอยู่อย่างหลากหลายมิติ

การที่จะเข้าใจความซับซ้อนต่างๆ ทั้งการเกิดขึ้นของภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” และที่มาของการสร้างตัวตนของกลุ่มชนที่ถูกนิยามว่าเป็น “ชาวเขา” กระบวนการสืบค้นทางประวัติศาสตร์ น่าจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการศึกษาเพื่อแยกความซับซ้อนออกมา เพราะภาพลักษณ์ของการเป็น “ชาวเขา” ไม่ได้เป็นเพียงภาพลักษณ์เท่านั้น แต่ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นนี้ยังส่งผลลงไป ในทางปฏิบัติหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการกีดกันออกจากสังคม การใช้ความรุนแรงต่อ “ชาวเขา” และการเปลี่ยนแปลง “ชาวเขา” ให้เป็นคนไทย เป็นต้น กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ให้กลายเป็นความจริงจึงเป็นสิ่งที่ควรได้รับการศึกษา และอธิบายให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับบริบททางประวัติศาสตร์ในแต่ละช่วงเวลา

1.2 วัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

1. พัฒนาการและกระบวนการเปลี่ยนแปลงการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทย ระหว่างทศวรรษ 2420 ถึงทศวรรษ 2520
2. ปัจจัยและบริบททางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทย
3. ความแตกต่างของภาพลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ที่สร้างโดยกลุ่มคนต่างๆ ในสังคมไทยในแต่ละช่วงเวลา

1.3 สมมติฐาน

1. ความแตกต่างของกลุ่มคนในสังคมไทยเป็นต้นว่า เชื้อชาติ อาชีพ และสถานะทางสังคม มีส่วนต่อการกำหนดนิยามและสร้างภาพลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาหรือไม่
2. บริบททางประวัติศาสตร์เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขา ซึ่งนำไปสู่แนวทางการปฏิบัติที่สังคมมีต่อกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา”
3. ความรับรู้เกี่ยวกับ “ชาวเขา” ของสังคมไทยเกิดขึ้นจากการสร้างภาพลักษณ์ เพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นนี้มีทั้งที่เป็นผลผลิตตกทอดมาจากอดีต และการสร้างขึ้นใหม่

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1.4.1 พื้นที่ศึกษา

สำหรับพื้นที่ศึกษาไม่ได้กำหนดขอบเขตแน่นอนตายตัว หรือตามขอบเขตของรัฐดังที่ปรากฏอยู่ปัจจุบัน ทั้งนี้เพราะว่า กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” ในอดีตมีการกำหนดนิยามที่

เลื่อนไหลไปตามบริบททางประวัติศาสตร์ (เช่น การเมือง สังคม ฯ) ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เพียงไม่กี่กลุ่ม ดังนั้น กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” ในแต่ละช่วงเวลาของประวัติศาสตร์จึงกระจายตัวอยู่ตามพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ของประเทศที่แตกต่างกัน อย่างไรก็ตาม หากพิจารณาจากสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นอันดับแรก พื้นที่ที่มีสภาพเป็นภูเขาส่วนใหญ่จะพบอยู่ตามพื้นที่ในส่วที่เป็นชายแดน และพื้นที่ในเขตภาคเหนือและภาคตะวันตกของไทย พื้นที่เหล่านี้เองได้เป็นพื้นที่ตั้งถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของกลุ่มชาติพันธุ์จำนวนมากที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” ดังนั้น กลุ่มของเอกสารหลักฐานต่างๆ จึงผลิตขึ้นมาจากการไปพบเห็นกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในพื้นที่ข้างต้น

1.4.2 กลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ที่เลือกศึกษา

“ชาวเขา” ไม่ได้มีสถานะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) แต่อย่างใด ดังนั้น หัวข้อวิทยานิพนธ์เรื่องนี้จึงได้เรียกกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จำนวนมากที่ถูกเรียก/จัดกลุ่มว่าเป็น “ชาวเขา” ภายใต้อำนาจคำพูดโดยตลอด เพื่อแสดงให้เห็นว่าคำว่า “ชาวเขา” เป็นคำพิเศษที่มีความหมายครอบคลุมกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่ม และการใช้คำว่า กลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” เป็นส่วนหนึ่งของหัวข้อวิทยานิพนธ์นั้น เพื่อต้องการหมายความถึงการใช้คำว่า “กลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่าชาวเขา”

ตามที่รับรู้กันในหน่วยงานราชการคำว่า “ชาวเขา” มีความหมายถึงกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 9 กลุ่ม คือ กะเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน อาข่า ล่าหู่ ลีซู ลัวะ ขมุ มลาบรี (กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ, 2545) ซึ่งถูกกำหนดขึ้นใน พ.ศ.2502 แต่ก่อนหน้านั้นคำว่า “ชาวเขา” เป็นคำที่มีความหมายไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับหลายปัจจัย เช่น การเมือง สังคม ความรู้ทางด้านมานุษยวิทยา วิทยาศาสตร์ เป็นต้น บางครั้ง “ชาวเขา” ถูกเรียกว่า “ชาวป่า” บางครั้งถูกเรียกว่า “ชาวดอย”

ดังนั้น การเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ที่ศึกษาในแต่ละช่วงเวลาจึงมีความแตกต่างกันไปในแต่ละช่วงเวลา ยกเว้นในช่วงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมาที่วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จะให้ความสำคัญกับกลุ่มชาติพันธุ์จำนวน 9 กลุ่มข้างต้น

1.4.3 กรอบเวลาของการศึกษา

ผลจากการทบทวนวรรณกรรม และวิเคราะห์เอกสารที่เป็นหลักฐานในการศึกษาทำให้สามารถแบ่งกรอบเวลาการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลออกได้เป็น 2 ช่วงเวลาหลัก คือ ช่วงเวลาแรกคือ สมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ครอบคลุมเวลาระหว่างราวทศวรรษ 2420-2470 และช่วงเวลาที่สองคือ สมัยระหว่าง-หลังสงครามโลกครั้งที่สอง ครอบคลุมเวลาระหว่างราวทศวรรษ 2480-2520

สำหรับจุดสิ้นสุดของการศึกษาที่กำหนดไว้ที่ทศวรรษ 2520 นั้นมีเหตุผลด้วยกันสองประการกล่าวคือ ประการแรก เมื่อเข้าสู่ทศวรรษ 2530 ได้เกิดการผลิตรายงานเขียนถึงตัวเอง คือ การสร้างงานเขียนเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ที่ผลิตโดยกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” นั้นเอง (เช่น พ้อเลป่า, 2531; 2533) ซึ่งเป็นเสมือนการตอบโต้กับสังคมภายนอกที่ได้สร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” มาช้านาน ประการที่สอง เมื่อก้าวเข้าสู่ทศวรรษ 2540 ได้เกิดการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ต่อการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ขนาดใหญ่ขึ้นคือ การหวนกลับมาทบทวนวาทกรรมเกี่ยวกับการศึกษาของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ที่ผ่านมา (เช่น Winichakul, 1993; ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541: 92-135; ทวีช จตุรพฤกษ์, 2541; ธงชัย วินิจจะกุล, 2546ก: 90-94, 2546ข) ซึ่งก่อให้เกิดความตระหนักว่า “ชาวเขา” เป็นกระบวนการสร้างทางสังคม (Social construct)

1.5 วิธีการดำเนินการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาตามแนวทางการวิจัยทางประวัติศาสตร์ สำหรับลำดับขั้นตอนของการวิจัยมีดังนี้

1. การทบทวนและปริทัศน์วรรณกรรม
2. การตั้งคำถาม วัตถุประสงค์ และสมมติฐานในการวิจัย
3. การศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ทบทวนวรรณกรรมและรวบรวมค้นคว้าข้อมูลเอกสารทั้งหลักฐานขั้นต้น และหลักฐานขั้นรอง แหล่งข้อมูลที่ได้ไปเก็บรวมข้อมูลหลักๆ ได้แก่ หอสมุดกลาง และห้องสมุดต่างๆ ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ห้องสมุดสถาบันวิจัยสังคมเชียงใหม่ หอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร ห้องสมุดศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร ห้องสมุดสถาบันวิจัยชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่
4. วิเคราะห์ข้อมูล จัดจำแนกประเภทตามหัวข้อต่างๆ ภายในงานวิจัย และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล
5. สังเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการเขียนข้อมูล อภิปรายผล
6. แก้ไข และจัดทำรูปเล่มวิทยานิพนธ์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพัฒนาการและกระบวนการทางประวัติศาสตร์ที่ส่งผลต่อการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทย ระหว่างทศวรรษ 2420 ถึง ทศวรรษ 2520
2. ทำให้ทราบถึงปัจจัย และบริบททางประวัติศาสตร์ของสังคมไทยที่ส่งผลต่อการสร้างตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา”

3. ทำให้ทราบถึงที่มาของภาพลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในสังคมไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในสังคมไทย

1.7 แนวคิดในการศึกษา

นักประวัติศาสตร์หลายคนมักมองว่าการเขียนงานประวัติศาสตร์จะกลายเป็นเรื่องที่ขาดเสน่ห์ หากนำแนวคิดทฤษฎีมาใช้ในงานเขียน เพราะประวัติศาสตร์ไม่ใช่เป็นเรื่องที่สามารถใช้แนวคิดทฤษฎีมาเป็นสูตรสำเร็จของการศึกษาและเป็นคำตอบได้ เพราะควรปล่อยให้หลักฐานค่อยๆ คลี่คลายบอกเรื่องราวความจริงในอดีตเอง

อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์เรื่องนี้ได้นำแนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมศาสตร์มาใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางของการเก็บข้อมูล และการตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ โดยไม่ยึดถือแนวคิดทฤษฎีเป็นคำตอบตายตัวของการศึกษาในครั้งนี้ สาเหตุประการหนึ่งที่ต้องนำแนวคิดทฤษฎีเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ ทั้งนี้เพราะในระหว่างการเก็บข้อมูลพบว่า เอกสารทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับ “ชาวเขา” มักเป็นเอกสารที่เขียนขึ้นภายใต้แนวคิดสมัยใหม่ที่บรรยายข้อมูลเกี่ยวกับ “ชาวเขา” อย่างตรงไปตรงมา เพื่อให้ปราศจากอคติ ทำให้ไม่สามารถจะเข้าใจวัตถุประสงค์เบื้องหลังของเอกสารได้ ดังนั้น การนำแนวคิดทฤษฎีมาช่วยวิเคราะห์ตีความจึงน่าจะช่วยให้เห็นถึงความคิดและภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ที่ปรากฏอยู่ในเอกสารต่างๆ ได้ดียิ่งขึ้น

แนวคิดที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ประกอบด้วยแนวคิด 2 แนวคิดหลัก คือ 1) แนวคิดเรื่องการศึกษาภาพแทนความจริง (Representation) และ 2) แนวคิดสกุลหลังอาณานิคม (Postcolonialism) แนวคิดทั้งสองเป็นแนวคิดที่มีความสัมพันธ์กันกล่าวคือ แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมเป็นแนวคิดที่ต้องการวิพากษ์วาทกรรมที่สร้างขึ้นในอดีตหรือยังคงปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเกิดจากอคติของเจ้าอาณานิคม/ผู้มีอำนาจในสังคม วาทกรรมต่างๆ ได้สร้างภาพต้นแบบของชาวพื้นเมือง/คนที่อยู่ภายใต้การปกครองหลายรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการปกครองของผู้มีอำนาจใช้ในการปกครองกลุ่มคนที่มีอำนาจต่ำกว่า

1.7.1 แนวคิดการสร้างภาพแทนความจริง

การวิเคราะห์กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ในวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ใช้กรอบแนวคิดเรื่องการศึกษาภาพแทนความจริง (Representation) ซึ่งเป็นมโนทัศน์ (Concept) หนึ่งที่สำคัญของแนวทางของวัฒนธรรมศึกษา ในปัจจุบันการศึกษภาพแทนความจริงได้ถูกนำไปประยุกต์ใช้กับการศึกษาหลายด้านนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม

มานุษยวิทยาสังคม และกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเช่น กลุ่มสิทธิสตรี การต่อต้านเชื้อชาตินิยม (Anti-racism) และการเรียกร้องสิทธิของเพศที่สาม เป็นต้น

การศึกษากระบวนการสร้างภาพแทนความจริงนั้นเป็นกระบวนการหนึ่งในการสืบค้น และทำความเข้าใจว่า ภาพลักษณ์ ซึ่งหมายถึง ความประทับใจ ความรู้สึก ความคิดเห็นชุดหนึ่งของสาธารณชนทั้งในกลุ่มเฉพาะและในวงกว้างที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รวมถึงภาพจำลอง หรือภาพตัวแทนของบุคคล สิ่งของ หรือองค์กรนั้น (จันทน์ เจริญศรี, 2545: 12) เกิดขึ้นด้วยปัจจัยหรือบริบทใดบ้าง ภาพลักษณ์เป็นสิ่งที่ผู้คนในสังคมต่างมองว่า เป็นความจริงที่ถูกต้อง การที่ใครจะเชื่อว่าภาพลักษณ์นั้นๆ เป็นความจริงได้นี้มีเหตุผลหลายประการด้วยกัน นับตั้งแต่บริบททางประวัติศาสตร์ ภูมิหลังทางสังคมของผู้สร้างภาพลักษณ์ และความรู้แขนงต่างๆ เช่น วิทยาศาสตร์ ที่ได้พิสูจน์ให้เห็นว่า สิ่งที่ปรากฏนั้นเป็นความจริง ภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจะฝังลึกลงไปในระดับจิตสำนึก ทำให้เมื่อกล่าวถึงหรือเห็นสิ่งๆ หนึ่ง จะเกิดภาพของสิ่งๆ นั้นล่องหน้า และมองว่าภาพลักษณ์นั้นเป็นความจริงที่ตายตัว ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์อีก เพราะถือเป็นลักษณะอันเป็นธรรมชาติ ภาพลักษณ์ในลักษณะนี้เรียกว่า “ภาพต้นแบบ” (แบบฉบับ)

ในกระบวนการสร้างภาพตัวแทน (Representation) จะมีการสร้างชุดของคำ (words) และภาพลักษณ์ (images) ชุดของคำคือ ภาษาอย่างหนึ่งที่เชื่อมต่อกับความหมาย การพูดการเขียนบางอย่างย่อมมีความหมายซ่อนเร้นที่พ่วงต่อมาด้วยเสมอ ชุดของคำจะเป็นตัวที่กำหนดนิยามความหมายของสิ่งที่ถูกนิยาม นิยามนี้คือภาพแทนความจริงอย่างหนึ่งหรือที่เราเรียกว่าภาพลักษณ์ เช่น “ชาวเขา” หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์จำนวนหนึ่งที่ไม่ได้พูดภาษาตระกูลไทย มีวิถีชีวิตแบบเร่ร่อน เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว ในแนวทางการศึกษาการสร้างภาพแทนความจริงตามแนวคิดของกลุ่มโครงสร้างนิยมนั้น มีพื้นฐานที่ไม่เชื่อปัญหาในระดับปัจเจกบุคคล เพราะเชื่อว่ามีบางคนเท่านั้นที่มีความคิดเห็นแตกต่างไป ด้วยภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นในระดับปัจเจกเป็นภาพลักษณ์ที่ไม่มีพลังเพียงพอจนก่อผลในทางปฏิบัติ หากแต่คิดว่าการเกิดภาพแทนความจริงเป็นปัญหาในระดับโครงสร้างของสังคม (Social structure) เช่น เรื่องเชื้อชาติ ชาติพันธุ์ เป็นต้น ทั้งๆ ที่ทั้งหมดเป็นความคิดที่ถูกสังคมประกอบสร้างความหมายขึ้นมาทั้งสิ้น (Social construction of meaning) ดังนั้น ภาพลักษณ์จึงไม่ได้เป็นความจริงแต่อย่างใด แต่เป็นเพียงภาพแทนความจริงในชั่วขณะหนึ่ง โดยสามารถแปรเปลี่ยนไปได้มาตามโครงสร้างอำนาจของกลุ่มคนที่สร้างภาพแทนความจริงขึ้นมา (กาญจนา แก้วเทพ, 2549: 530-531)

กลไกของการสร้างภาพแทนความจริงถือได้ว่า เป็นผลผลิตของกระแสแนวคิดสารัตถะนิยม (Essentialism) ที่พยายามค้นหาแก่นแท้ที่เชื่อว่ามีอยู่จริง ด้วยการแยกแยะและจัดหมวดหมู่สิ่งต่างๆ ด้วยการสังเกตจากคุณลักษณะเด่นบางประการออกมา สจิวต์ ฮอลล์ (Stuart Hall) ผู้นำ

ด้านแนวคิดการศึกษาเรื่องภาพแทนความจริงได้นิยามเทคนิคการสร้างภาพแทนความจริงว่า หมายถึงการเลือกดึงเอาคุณสมบัติบางสิ่งบางอย่างของบุคคล/สัตว์/สิ่งของที่คิดว่ามีความเด่นชัด มีชีวิตชีวา เข้าใจง่าย เป็นที่รับรู้โดยทั่วไปออกมา แต่ในขณะเดียวกันในกระบวนการนี้ได้ลดทอน ภาพลักษณ์ของบุคคล/สัตว์/สิ่งของบางอย่างลงให้เหลือเพียงคุณลักษณะไม่กี่อย่าง วิธีการลดทอน คือ ประการแรกทำให้คุณสมบัติเหล่านั้นมีภาพที่สุดขั้วเกินความจริง และลดความซับซ้อนลง เพื่อให้เข้าใจได้ง่าย ประการที่สองคือ การสร้างภาพลักษณ์ในลักษณะคู่ตรงข้ามออกมา ประการที่สามคือ คู่ตรงข้าม (Binary opposition) ที่ถูกสร้างขึ้นนี้มีการให้ค่าที่ไม่เท่าเทียมกัน และเป็นภาพที่มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน การสร้างภาพที่ตรงข้ามกันนี้คือ การสร้างอุดมการณ์ของอำนาจขึ้นมา เพื่อปิดกัน กีดกัน และให้ค่าเชิงลบและเชิงบวกไปพร้อมกัน เช่น การสร้างภาพของพระเอก กับผู้ร้าย ที่สื่อถึงความตรงข้ามกันระหว่างคุณธรรมกับความไร้ศีลธรรม เป็นต้น ในท้ายที่สุด การสร้างแทนความจริงที่เลือกดึงจุดเด่นออกมาเพียงไม่กี่เรื่องจะถูกทำให้หยุดนิ่ง และกลายเป็นคุณสมบัติที่เป็นความจริงแท้ (แก่นแท้) เพราะถือว่าเป็นลักษณะที่เป็นธรรมชาติ (Hall, 1997; อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546: 93-95) ภาพแทนความจริงที่ถูกสร้างขึ้นจะถูกให้ค่าว่าเป็น ภาพลักษณ์หรือภาพต้นแบบของสิ่งที่ถูกสร้าง

กระบวนการสร้างภาพแทนความจริงแล้วเรื่องที่มีความซับซ้อน สจ๊วต ฮอลล์ ได้กล่าวถึง ยุทธศาสตร์ของการสร้างภาพต้นแบบอีกลักษณะหนึ่งคือ กระบวนการของการสร้างความแตกต่าง ด้วยการแยกขั้ว (Splitting) คือ การแบ่งแยกระหว่างความปกติกับความผิดปกติออกจากกัน ความปกติจะถือว่าเป็นสิ่ง/เรื่องที่สามารถยอมรับได้ ในทางตรงกันข้าม ความไม่ปกติจะเป็นสิ่ง/เรื่องที่ไม่สามารถยอมรับได้ในสังคม ผลที่ตามมาของกระบวนการแยกขั้วนี้คือเกิดการกีดกัน เบียดขับสิ่งที่ไม่สอดคล้อง ลงตัว และผิดปกติออกไปจากกลุ่มของตน (ผู้สร้างภาพลักษณ์) ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมของคนในสังคมที่สามารถยอมรับได้จะถือว่าเป็นสิ่งปกติ (Hall, 1997: 258) คนในสังคม จะไม่รู้สึกรังเกียจหรือกีดกันออกไปจากกลุ่ม

นอกจากนี้แล้ว การสร้างแทนความจริงยังได้สร้างสัญลักษณ์บางอย่างขึ้นมาเป็นเส้นพรมแดนที่แบ่งแยกระหว่างความปกติกับความผิดปกติออกจากกัน สิ่งปกติจะถือว่าเป็นของเรา (belongs) ในทางตรงกันข้ามสิ่งที่ผิดปกติหรือแตกต่างไปจะถือว่าเป็นสิ่งอื่น (others) หรือสิ่งที่ปกติคือเป็นคนใน (Insiders) สิ่งผิดปกติเป็นคนนอก (Outsiders) หรือสิ่งปกติหมายถึงเป็นพวกเรา (Us) ตรงกันข้ามกับพวกที่ผิดปกติ (ไม่เป็นเนื้อเดียวกัน) ถูกมองว่าเป็นพวกมัน (Them) สิ่งที่เป็น "เรา" ผู้ซึ่งเป็นปกติจะถูกผูกมัดเข้าด้วยกันเกิดเป็นพื้นที่ของความทรงจำร่วมกันรูปแบบหนึ่ง หรือที่เรียกว่า "ชุมชนในจินตนาการ" (Imagined community) ในขณะเดียวกัน ก็สร้างสัญลักษณ์

เนรเทศให้พวกมันคือพวกที่ไม่ปกติเป็น “คนอื่น” (the Others)¹ คือผู้ซึ่งมีความแตกต่างไม่ทางใดก็ทางหนึ่งไปจากเรา (Hall, 1997: 258) ด้วยเหตุนี้เอง โดยปกติแล้ว ตัวเรามักจะมีความรู้สึกว่าเป็นตัวเรา กลุ่มคนของเรา เชื้อชาติของเรา วัฒนธรรมของเราเป็นสิ่งที่ปกติ ในทางตรงกันข้ามก็คือ สิ่งต่างๆ ของคนอื่นถือเป็นสิ่งที่แปลกประหลาด พิสดาร และพิศวงสำหรับเรา รวมถึงมองว่าเป็นความแตกแยกประการหนึ่ง

กระบวนการสร้างภาพแทนความจริงนี้เป็นเสมือนกับเหรียญสองด้าน กล่าวคือ ในขณะที่กลุ่มคนหนึ่งได้สร้างภาพลักษณ์ด้วยเทคนิคการจัดจำแนกแยกแยะคุณลักษณะบางประการของกลุ่มคนอื่นให้เกิดความเด่นชัดขึ้น กลุ่มคนผู้สร้างภาพลักษณ์ขึ้นนี้ได้สร้างภาพของตัวเอง (We) และสร้างกลุ่มคนอื่น (the Others) ขึ้นในเวลาเดียวกัน (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546) กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ การเกิดภาพตัวแทนขึ้นจะสร้างกลุ่มคนขึ้นสองกลุ่มคือ กลุ่มเรา (Self) และกลุ่มคนอื่น (Others) ซึ่งภาพของคนอื่นจะเป็นภาพที่มีความแตกต่างจากเรา และมักมีแนวโน้มของความด้อยกว่า (inferiority) คือ เป็นภาพในเชิงลบ สาเหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะผู้สร้างคือเราเป็นผู้ที่ใช้อำนาจในกระบวนการสร้างความหมายขึ้น (กาญจนา แก้วเทพ, 2549: 530-531) เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างภาพลักษณ์นั้นๆ ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ภาพลักษณ์ของตัวเองจึงมักดีกว่าคนอื่นเสมอ โดยไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้เห็นในเชิงของเหตุผล

กระบวนการสำคัญอย่างยิ่งที่ช่วยให้ภาพลักษณ์กลายเป็นความจริง (ภาพแทนความจริง) คือ สื่อสาธารณะ (Mass communication) นับตั้งแต่หนังสือพิมพ์ แบบเรียน วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ เพราะเป็นสื่อที่สามารถสร้างความทรงจำร่วมให้กับคนในสังคมได้ ด้วยกระบวนการต่างๆ ตั้งแต่การเผยแพร่ การตอกย้ำ การผลิตซ้ำ เป็นต้น (Pickering, 2001) เนื่องจากกระบวนการสร้างภาพแทนความจริงต้องปฏิบัติการผ่านภาษาและภาพ โดยไม่จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับความจริงที่มีอยู่ (จันทน์ เจริญศรี, 2545: 69)

การเกิดภาพตัวแทนเป็นผลมาจากมุมมองที่สมาชิกในสังคมมองตัวพวกเขาเอง (we-self) และเป็นผลมาจากประสบการณ์ทางสังคมที่ล้อมรอบตัวของพวกเขาอยู่ ภาพตัวแทนในระดับสังคมถือเป็นภาพที่มีพลังอย่างสูงต่อการเลือกเฟ้น เบียดขับ ลดบทบาท จัดลำดับความสัมพันธ์ทางอำนาจ ความคิดในเรื่องของความแตกต่างของกลุ่มคนหรือชาติพันธุ์ และการสร้างความเป็นชายขอบทางสังคม เพื่อที่กลุ่มคนที่ถูกสร้างภาพตัวแทนจะได้ไม่มีพื้นที่ทางสังคมถึงมีก็เป็นพื้นที่แคบๆ และเป็นภาพลักษณ์ในทางลบ ผลที่เกิดขึ้นนี้เรียกได้ว่าเป็นภาคปฏิบัติของการเมืองเรื่องภาพตัวแทน (The politics of representation) (Pickering, 2001)

¹ คำว่า ผู้อื่น ที่มาจากภาษาอังกฤษที่ขึ้นต้นด้วยอักษร O (โอ) ตัวพิมพ์ใหญ่ใช้หมายถึงกลุ่มชายขอบในการจัดประเภททางสังคมแบบต่างๆ เช่น คนจน คนที่ไม่ใช่ชาวตะวันตก ชาวเขา เป็นต้น (จันทน์ เจริญศรี, 2545: 59)

โรลองด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) ได้ชี้ให้เห็นว่า การสร้างภาพแทนความจริงคือการดึงสิ่งหนึ่งออกจากบริบทที่เป็นอยู่ และใส่บริบทใหม่กับความหมายใหม่เข้าไป ภาพแทนความจริงนี้สามารถเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจรัฐและอำนาจทุน ซึ่งสามารถเคลื่อนย้ายบริบทและสร้างภาพตัวแทนขึ้นมา เพื่อผลประโยชน์ของผู้สร้าง ด้วยเหตุนี้จึงทำให้เกิดภาพลักษณ์ในเชิงซ้อน เช่นกรณีของ "ชาวเขา" รัฐได้สร้างภาพให้เป็นผู้ทำลายความมั่นคงของรัฐ แต่ในทางตรงข้ามอำนาจของทุนได้สร้างภาพลักษณ์ของ "ชาวเขา" ให้เป็นกลุ่มชนที่มีความบริสุทธิ์ดั้งเดิมของวัฒนธรรม เป็นกลุ่มชนที่เฝ้าหวง และแปลกประหลาด เพื่อสนองต่อการท่องเที่ยว ภาพลักษณ์ทั้งสองจึงกลายเป็นภาพที่ขัดแย้งกันเองในเชิงตรรกะของความหมายในภาพต้นแบบ (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546: 96-97) คือในด้านหนึ่งบอกว่า "ชาวเขา" เป็นกลุ่มคนที่ไม่เจริญ แต่ในด้านหนึ่งก็ต้องการรักษาความดั้งเดิมของพวกเขาไว้

การสร้างภาพแทนความจริงจึงเป็นเรื่องของความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการนิยามบางสิ่งบางอย่างว่าเป็นภาพที่เป็นความจริง คือ เป็นการเมืองของการสร้างภาพแทนความจริง กล่าวคือ ผู้ที่สามารถสถาปนาความจริงขึ้นมาได้นั้นจะเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจทางสังคม ในขณะที่ผู้ถูกสร้างภาพลักษณ์จะไม่สามารถสร้างภาพโต้กลับได้ เพราะเป็นกลุ่มที่อยู่ใต้อำนาจ (Subordinate) กลายเป็นกลุ่มคนที่ถูกกีดกันออกไป (Excluded group) ตัวอย่างเช่น "ชาวเขา" ถูกนิยามว่าเป็นกลุ่มคนที่มีจำนวนน้อยกว่า "คนไทย" จึงถูกสร้างภาพลักษณ์ของการเป็น "ชนกลุ่มน้อย" ซึ่งมีนัยแฝงด้วยว่าเป็นกลุ่มคนที่มีอำนาจน้อยกว่าคนไทย เป็นต้น ภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นไม่ได้มีปัจจัยจากการที่ผู้สร้างภาพลักษณ์ที่อำนาจเหนือกว่าผู้ถูกสร้างเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวข้องกับตำแหน่งแห่งที่ในสังคมที่จะกล่อมเกลากการรับรู้ของเขาไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง (จันทน์ เจริญศรี, 2545: 70) ซึ่งทำให้ภาพลักษณ์มีอยู่อย่างหลากหลายแต่ก็อยู่ภายใต้ตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมของเขา และตำแหน่งแห่งที่ทางสังคมนี้เองได้กลายเป็นสิทธิให้เขารู้สึกชอบธรรมที่จะสร้างภาพลักษณ์ได้ด้วยอีกทางหนึ่ง

ผลจากการสร้างภาพแทนความจริงได้ก่อจิตสำนึกของการหยุดนิ่งและนำไปสู่การสร้างภาพที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พร้อมทั้งพยายามสถาปนาภาพลักษณ์ในรูปแบบที่ต่างกันไป ซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นธรรมชาติและไม่ให้เกิดความคิดที่จะแตกหักกับความสัมพันธ์เชิงอำนาจและการครอบงำที่ดำเนินการผ่านกระบวนการอันหลากหลาย ในกรณีที่กลุ่มคนต่างๆ ได้รับการแบ่งกลุ่ม จัดประเภท เช่น กลุ่มคนเด็ก กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มคนฉลาด หรือในกรณีของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ได้รับการแบ่งกลุ่มเช่น กลุ่มชาวเขาไร้สัญชาติ กลุ่มไทยใหญ่ กลุ่มกะเหรี่ยง เป็นต้น ทั้งหมดนี้จะนำไปสู่การลงความเห็นไม่เพียงเพื่อสร้างเครื่องหมายในการกำหนดแบ่งแยก หรือผลักดันไปสู่ความเป็นชายขอบในทางจิตใจ แต่ยังนำไปสู่กระบวนการให้เหตุผลใหม่ ซึ่งจะนำไปสู่การประเมินคุณค่าและความต้องการ สองสิ่งหลังนี้จะชักพาไปสู่รูปแบบของการควบคุมทางสังคม และนำไปสู่

การสร้างการรับรู้และตำแหน่งแห่งที่ที่แตกต่างของสิ่งที่กำลังถูกจับจ้อง (Pickering, 2001: 5; สุริชัย หวันแก้ว, 2546)

นอกจากนี้ยังมองได้ว่าในกระบวนการสร้างภาพตัวแทนนี้บางครั้งยังเป็นการเมืองเชิงพื้นที่ของการใช้อำนาจในการนิยามและช่วงชิงความหมายระหว่างกัน เช่น ในขณะที่สังคมได้นิยาม "ชาวเขา" ให้เป็นกลุ่มชนดั้งเดิมบริสุทธิ์ห่างไกลจากอารยธรรมเมือง ภาพของ "ชาวเขา" จึงต้องอยู่ในป่าเขาที่เร้นลับ แต่จากการสร้างภาพลักษณะนี้ก็สร้างพื้นที่ให้กับ "ชาวเขา" ที่จะต่อรองกับอำนาจรัฐเพื่ออาศัยอยู่ในพื้นที่ป่าเขาได้ เป็นต้น กระบวนการสร้างภาพแทนความจริงนี้เองได้ก่อให้เกิดการนำเสนอภาพตัวแทนที่ผิด (Misrepresentation) คือ เป็นภาพลักษณะที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง สิ่งที่ตามมาคือ ก่อให้เกิดการหลงลืมถึงความจริงที่มีอยู่ในสังคม เพราะสังคมได้ปกปิดหรือหลงลืมปัญหาและข้อถกเถียงต่างๆ (Pickering, 2001) นอกจากนี้แล้ว การสร้างภาพแทนความจริงยังไม่สามารถแยกขาดระหว่างการมีอยู่กับการไม่มีอยู่ (Presence/Absence) ได้ (จันทน์ เจริญศรี, 2545: 69) กล่าวคือ แม้ว่าบางสิ่งจะไม่ได้ถูกกล่าวถึง แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีอยู่ แต่มันได้ถูกปกปิดบังซ่อนเร้นเอาไว้ ดังนั้น การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งย่อมแสดงถึงการมีอยู่ของสิ่งที่ตรงกันข้าม เช่น "ชาวเขา" ถูกกล่าวถึง สกปรก หมายความว่า ผู้พูดกำลังหมายความว่าตนเองสะอาดกว่า เป็นต้น

ดังนั้น ภาพลักษณะที่เรารับรู้จึงไม่ได้เป็นความจริง แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น นักคิดหลังสมัยใหม่มองว่า ความจริงไม่ได้มาก่อนการเสนอภาพแทนความจริง แต่การเสนอภาพตัวแทนต่างหากที่ได้สร้างความจริงที่ต้องการถ่ายทอดออกมา ความจริงนี้เองที่ได้นำมาสู่การเกิดขึ้นของวาทกรรม จนอาจกล่าวได้ว่า กระบวนการสร้างภาพแทนความจริงเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ของอำนาจที่สร้างวาทกรรม (Discourse) ซึ่งวาทกรรมตามนิยามของมิเชล ฟูโกต์ (Michael Foucault) เกิดขึ้นจากการสถาปนาอำนาจ และความรู้ (Power and Knowledge) (Hall, 1997) ทั้งสองสิ่งนี้เองได้นำมาทั้งความชอบธรรม และการมองว่าภาพลักษณะต่างๆ เป็นความจริงที่ถูกต้องสมบูรณ์ วาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจะครอบงำสังคม ผู้ที่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของวาทกรรมจะรู้ตัวว่ากำลังคิด กำลังแสดงอะไรอยู่ เพราะคิดว่า ทั้งการคิดกับการกระทำของตนเป็นความจริงที่ถูกต้อง ชั้นสุดท้ายของวาทกรรมที่เป็นคิดสามารถนำไปสู่ผลในทางปฏิบัติที่เรียกว่า ปฏิบัติการของวาทกรรม

1.7.2 แนวคิดสกุลหลังอาณานิคม

แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมเกิดขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นช่วงที่จักรวรรดินิยมของตะวันตกสิ้นสุดลงเมื่อราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 20 แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมไม่ใช่ทฤษฎี แต่หากเป็นวิธีคิดในการวิพากษ์มรดกทางความคิด อิทธิพล และการประเพณีปฏิบัติ

ต่างๆ ที่เป็นผลผลิตตกทอดมาจากสมัยอาณานิคม มรดกทางความคิดนี้คือวาทกรรมในรูปแบบต่างๆ

แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมเป็นทัศนะในการมองโลกสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นในยุคภูมิธรรม (The Enlightenment) ซึ่งเชื่อมั่นในเรื่องของเหตุผลที่สามารถพิสูจน์ได้แบบวิทยาศาสตร์ ด้วยการพยายามสืบค้น ทบทวน และเข้าไปรื้อถอนวาทกรรมกระแสหลักที่ก่อตัวขึ้นในยุคสมัยของอาณานิคมและชาตินิยมที่แฝงตัวอยู่ในงานเขียนทางประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา ภาษาศาสตร์ และอื่นๆ แนวคิดนี้เป็นแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากแนวทางของวัฒนธรรมศึกษา (Cultural Studies) ที่เน้นการวิเคราะห์วาทกรรม และอัตลักษณ์ (Identity) เพื่อทำความเข้าใจสังคม (Duara, 2006)

ในกรณีของการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมจะเป็นการเข้าไปทำความเข้าใจความจริงที่อยู่ในหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ในแนวทางนี้เป็นทั้งการวิเคราะห์งานเขียนที่ตกทอดมาจากอดีตและที่ยังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ทั้งในทางวัฒนธรรมและการเมือง นักวิชาการที่ใช้แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมจึงมีอยู่หลายแนวทาง และมาจากหลากหลายสาขา งานเขียนชิ้นสำคัญที่เป็นหมุดหมายของการเกิดกระแสแนวคิดสกุลหลังอาณานิคม คือ งานเขียนเรื่อง Orientalism ของ เอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) ใน พ.ศ. 2521 โดยเป็นการหยิบยืมแนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมมาจากนักปรัชญาคนสำคัญคือ มิเชล ฟูโกต์ ที่สืบค้นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ย้อนกลับไปในอดีตเพื่อทำความเข้าใจวาทกรรมหรือภาพแทนความจริงต่างๆ ว่าก่อรูปขึ้นในช่วงเวลาใด ฟูโกต์ เรียกวิธีการนี้ว่าเป็นเหมือนการขุดค้นทางความรู้ (Archaeology of Knowledge)

ซาอิดได้ถกเถียงว่าอำนาจของอาณานิคมตะวันตกไม่ได้ตั้งอยู่เพียงการสร้างอิทธิพลทางการเมืองและเศรษฐกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นการขยายอำนาจของความรู้ในเรื่องความเป็นตะวันออก ระบบความรู้ของอาณานิคมตะวันตกได้สร้างผู้อยู่ภายใต้การปกครอง (คนในบังคับ) ให้อยู่ในฐานะของวัตถุชนิดหนึ่งที่ถูกพิสูจน์ด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ผ่านเทคโนโลยีของการจัดจำแนกทางชาติพันธุ์ หรือ “วิทยาศาสตร์ของการจัดแบ่งเชื้อชาติ” (The science of races) (Said, 1995; Duara, 2006) ซึ่งก่อให้เกิดความชอบธรรมของชาวตะวันตกในการครอบครองดินแดนต่างๆ ส่วนหนึ่งที่มาของการสร้างความชอบธรรมนี้ก็คือ “ลัทธิดาร์วินทางสังคม” (Social Darwinism)

ประวัติศาสตร์ในยุคสมัยใหม่ที่ได้รับอิทธิพลชาตินิยมมักเน้นในเรื่องของวิวัฒนาการแบบเส้นตรงของสังคมที่มองประวัติศาสตร์ที่ขับเคลื่อนไปในลักษณะของความก้าวหน้า และเชื่อมต่อกันเป็นเส้นตรงอย่างไม่ขาดสาย ในขณะที่เดียวกันมีการแบ่งสังคมเป็นลำดับขั้นระหว่างความศิวิไลซ์กับความป่าเถื่อน คือ มองสังคมในลักษณะของความเจริญที่ตรงข้ามกับความล้าหลัง (Duara, 2006) การสร้างความรู้สักชาตินิยมเริ่มขึ้นจากระบบการผลิตความรู้เพื่อหล่อหลอมและชี้นำสังคม เช่น การสร้างประวัติศาสตร์ชาติขึ้น เครื่องมือที่รัฐใช้ในการชักจูงมวลชนให้เกิดความรู้สัก

ของชาตินิยมที่สำคัญคือ สื่อสาธารณะประเภทต่างๆ ตลอดจนการอบรมเยาวชน และการถ่ายทอดความรู้ผ่านโรงเรียน เป็นต้น แต่ปัญหาที่เกิดตามมาของชาตินิยมที่เน้นเชื้อชาติคือ การทำลายความหลากหลายของวัฒนธรรม ความเชื่อทางศาสนา และเชื้อชาติ

แนวคิดสกุลหลังอาณานิคมจึงมุ่งที่จะรื้อถอนวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากเป้าหมายบางอย่างทางการเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ซึ่งมีส่วนต่อการสถาปนาความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันให้เกิดขึ้น ประวัติศาสตร์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยอาณานิคมจึงเป็นเพียงเรื่องเล่าหนึ่งที่เป็นภาพแทนความจริงไม่ได้หมายความว่าความจริงที่มีอยู่ในอดีตหรือเคยเป็นมาในอดีต แต่ประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นนี้เองกลับเป็นประวัติศาสตร์ที่คนทั่วไปยึดถือว่าเป็นความจริง และทำให้ประวัติศาสตร์ของคนอื่นถูกบดบังหายไป (Munslow, 2006: 199-201)

1.8 ปรัชญาวรรณกรรม

ในปัจจุบันมีผลงานการศึกษาจำนวนไม่น้อย ส่วนใหญ่อยู่ในประเภทของบทความที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” ภายใต้กรอบแนวคิดหลังสมัยใหม่ และสกุลหลังอาณานิคมที่มุ่งวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis) ที่มีมาตั้งแต่การก่อกำเนิดขึ้นของรัฐชาติสมัยใหม่นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงปัจจุบัน การวิเคราะห์วาทกรรมต่างๆ พยายามเข้าไปรื้อถอนให้เห็นถึงกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ที่ถูกจัดว่าเป็นกลุ่มคนชายขอบของสังคม (อภิญา เพ็ญฟูสกุล, 2546) ผลการศึกษาทั้งหมดต่างชี้ให้เห็นถึงกระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” เกิดขึ้นจากกระบวนการสร้างภาพแทนความจริงที่ถูกสร้างขึ้นประกอบด้วยเหตุผลหลายประการเป็นต้นว่า การเมือง สังคม เศรษฐกิจ แต่ล้วนตั้งอยู่บนความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง ภาพตัวแทนนี้ต่อมาจะถูกพัฒนาให้กลายเป็นภาพแทนความจริง โดยมีการสร้างความรู้ขึ้นมาชุดหนึ่งเป็นเหตุผลสนับสนุนให้เกิดความรู้สึกว่า ภาพลักษณ์หรือภาพตัวแทนที่คิดที่เห็นนั้นคือ ความจริง ภายในกระบวนการสร้างความจริงนี้สื่อสาธารณะ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ เป็นเครื่องมือสำคัญของการสร้างภาพลักษณ์ให้เกิดความรู้สึกสมจริงมากยิ่งขึ้น ในที่สุดภาพแทนความจริงนี้จะพัฒนาเป็นภาพต้นแบบหรือแบบฉบับของกลุ่มคนที่ถูกสร้าง

นับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา การศึกษาเกี่ยวกับ “ชาวเขา” ในสังคมไทยมีงานเขียนผลิตออกมาเป็นจำนวนมากมายมหาศาล (เช่น ขจิตภัย บุรุษพัฒน์, 2515, 2528; สนั่นวงศ์พัทพันธุ์, 2516; วรโรจน์ ภักดี, 2530; วริมา โพธิสมบัตติ, 2534; บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2545² เป็นต้น และอีกเป็นจำนวนมากที่ผลิตจากศูนย์วิจัยชาวเขา) เมื่อเทียบกับในช่วงทศวรรษ 2420-2470

² งานเขียนของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ เรื่องชาวเขาในไทย พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ.2506 ได้รับการตีพิมพ์ล่าสุดเมื่อ พ.ศ.2545 โดยสำนักพิมพ์มติชน

การเกิดขึ้นของงานเขียนเกี่ยวกับ “ชาวเขา” ทั้งหลายในทศวรรษ 2500 นี้มีความแตกต่างไปจากงานเขียนที่กำลังจะปริทัศน์ กล่าวคือ งานเขียนทางชาติพันธุ์วรรณนาหรือในเชิงชาติพันธุ์วรรณนาทั้งในช่วงทศวรรษ 2420-2470 และนับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นงานเขียนในเชิงชุดคู่ปัญหาของ “ชาวเขา” คือมองภาพว่า “ชาวเขา” คือตัวปัญหาของชาติในหลายๆ ด้านเช่น ปัญหาต่อความมั่นคงของชาติ ปัญหาการทำลายป่าไม้ ปัญหาการปลูกฝิ่น ปัญหาทางสังคมการเมือง เป็นต้น เพื่อสนองตอบต่อนโยบายของรัฐ ทั้งหมดเป็นงานเขียนภายใต้กระบวนทัศน์สมัยใหม่ที่เน้นการศึกษาโครงสร้างหน้าที่ และการแก้ไขปัญหาของชาติ งานเขียนเหล่านี้จึงมีความแตกต่างไปจากกระบวนทัศน์หลังสมัยใหม่ที่เชื่อในเรื่องของแก่นแท้ทางวัฒนธรรม แต่มุ่งที่จะเข้าใจถึงกระบวนการสร้างความรู้ให้กลายเป็นความจริง การสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ถือเป็นกระบวนการหนึ่งของการสร้างภาพแทนความจริงขึ้นมา ซึ่งเป็นเรื่องของมายาคติ และความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน

ตัวอย่างของวรรณกรรมที่ศึกษาภายใต้กรอบแนวคิดหลังสมัยใหม่ชิ้นสำคัญ ได้แก่ งานศึกษาของธงชัย วินิจจะกุล (2530; 2546ก: 90-94; 2546ข) Thongchai Winichakul (1994) ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2541) ประสิทธิ์ ลิปรีชา (2541) งานในกลุ่มนี้ทั้งหมดเน้นการตีแผ่ภาพลักษณ์ด้วยการใช้แนวทางวิเคราะห์วาทกรรม ที่แสดงถึงแนวคิดในสกุลหลังอาณานิคม กระบวนการวิเคราะห์ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” เน้นวิธีการวิเคราะห์แบบประวัติศาสตร์ที่แสดงให้เห็นว่า “ชาวเขา” เป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมและสร้างความชอบธรรมในการปกครอง “ชนกลุ่มน้อย” เหล่านี้ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 หรือที่วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จัดอยู่ในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สอง ผลจากการสร้างภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นในสมัยก่อนสงครามโลกครั้งที่สองนี้ยังได้ส่งผลสืบเนื่องต่อมาจนถึงสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองอีกด้วย ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยหลังสงครามโลกครั้งที่สองมีความซับซ้อนขึ้น ซึ่งเกิดขึ้นจากบริบททางประวัติศาสตร์ทั้งภายนอกและภายในประเทศที่แตกต่างกัน ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในสมัยนี้ประกอบด้วยภาพลักษณ์ของการเป็นผู้ทำลายป่าไม้ ปลูกฝิ่น ค้ายาเสพติด คอมมิวนิสต์ การเป็นคนอื่นในสังคมตกอยู่ในฐานะของการเป็นคนชายขอบอย่างแท้จริงทั้งในเชิงพื้นที่และความคิด นอกจากวรรณกรรมข้างต้นแล้ว มีงานอีกสองชิ้นที่น่าสนใจคือ งานเขียนของ อรัญญา ศิริผล (2546) และปนัดดา บุญยสาระนัย (2546) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์กระบวนการสร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ที่มีภาพของการเป็นผู้ปลูกผู้ค้าฝิ่น เป็นผู้ล่าหลัง สกปรก แต่ในขณะเดียวกันก็มีภาพลักษณ์ที่ดึงดูดใจ ภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” จึงเป็นภาพในเชิงซ้อน

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์เกี่ยวกับการสร้างความรู้เกี่ยวกับ “ชาวเขา” ในสังคมไทยได้เกิดขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปพอสมควร การเปลี่ยนแปลงนี้ได้เริ่มต้นอย่างเห็นได้ชัดภายหลังจากเคลื่อนไหวทางการเมืองโดยภาคประชาชนครั้งใหญ่ใน พ.ศ.2516-2519 ทำให้เกิด

พื้นที่ทางการเมืองในภาคประชาชนที่มากขึ้น ก่อให้เกิดการวิพากษ์วิจารณ์งานทางด้านมานุษยวิทยาที่ผ่านมานานใหญ่ว่ามีลักษณะของการตกอยู่ภายใต้แนวคิดแบบอาณานิคม (เช่น จลาตชาย รมิตานนท์, 2518; 2519) ต่อมาในช่วงต้นทศวรรษ 2520 ได้เริ่มเกิดแนวคิดหลังอาณานิคมขึ้น งานชิ้นสำคัญคือ เรื่อง Orientalism ของเอ็ดเวิร์ด ซาอิด (Edward Said) (1995) เขียนขึ้นใน พ.ศ.2521 ใจความสำคัญของหนังสือเรื่องนี้คือ วาทกรรมที่ชาวตะวันตกสร้างขึ้นได้เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้ชาวตะวันตกแตกต่างจากชาวตะวันออก ทั้งนี้เพื่อสนับสนุนความเหนือกว่าของยุโรปหรือชาวตะวันตก และในท้ายที่สุดจะสร้างความเป็นอื่นขึ้น จนพัฒนาไปสู่ความเกลียดชัง และการแบ่งแยก (Said, 1995; ชูศักดิ์ วิทยาภัก, 2541) หนังสือเรื่องนี้มีรากฐานทางความคิดมาจากงานของฟูโกต์ที่เป็นเจ้าสำนักของการวิเคราะห์วาทกรรม แนวทางการวิเคราะห์ของทั้งซาอิดและฟูโกต์นี้เองได้ส่งอิทธิพลทางความคิดไม่มากนักน้อยต่องานเขียนในกลุ่มวิเคราะห์วาทกรรมเกี่ยวกับ “ชาวเขา” ที่ได้กล่าวถึงไปข้างต้น สำหรับงานเขียนในแนววิเคราะห์วาทกรรมของการสร้างภาพลักษณ์เกี่ยวกับ “ชาวเขา” ที่กล่าวถึงข้างต้นมีเนื้อหาใจความโดยสรุปดังนี้

บทความเรื่อง “ชนพวกอื่นในแดนตน” ของ ธงชัย วินิจจะกุล (2546ก) นี้เก็บความจากบทความเรื่อง “The Others Within: Travel and Proto-Ethnography in Siam 1880-1920” ซึ่งต่อมาได้รับการตีพิมพ์ใน Civility and Savagery: the Differentiation of People Within the Tai Speaking Polities เมื่อ ค.ศ.2000 (Winichakul, 2000: 38-62) บทความชิ้นนี้ถือเป็นแรงบันดาลใจอย่างหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนสนใจทำวิทยานิพนธ์ในหัวข้อนี้ บทความเรื่องนี้เป็นงานเขียนที่ได้รับอิทธิพลทางความคิดจากการศึกษาประวัติศาสตร์สกุลหลังอาณานิคม แนวทางการศึกษาบทความเรื่องนี้เป็นการสืบค้นลงไปในอดีตถึงที่มาของการก่อรูปของชนชายขอบที่ถูกเรียกว่า “ชาวเขา” ในปัจจุบัน โดยการใช้มิติการศึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ด้วยการวิเคราะห์จากงานเขียนประเภทชาติพันธุ์วรรณารุ่นเก่าที่ผลิตขึ้นโดยชนชั้นปกครองชาวสยามในช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ระหว่าง พ.ศ.2428-2453 ธงชัย วินิจจะกุล ได้พยายามชี้ให้เห็นว่า การกำเนิดขึ้นของงานชาติพันธุ์วรรณารุ่นเก่า และบันทึกการเดินทางของสยามเป็นการหยิบยืมแนวคิดมาจากชาวตะวันตกที่พยายามขยายจักรวรรดินิยม ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของแผนการในการกำหนดและควบคุมคน ภายใต้วาทกรรมแนวคิดของความเจริญที่เรียงลำดับกลุ่มชนตามลำดับวิวัฒนาการแบบเส้นตรง การแยกแยะกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ของสยามนี้ได้สร้างให้เกิดชนพวกอื่นในดินแดนของตน และก็เป็นชนพวกอื่นที่ตนเองก็ไม่ยอมรับถึงการมีตัวตนอยู่ อาจกล่าวได้ว่า ชนชั้นปกครองชาวสยามได้สถาปนาตนเองขึ้นเป็นศูนย์กลาง ในขณะที่ชนพวกอื่นได้กลายเป็นคนชายขอบผ่านคำเรียกต่างๆ เช่น “ชาวป่า” “คนป่า” “ชาวบ้านนอก” รวมถึง “ชาวเขา” เป็นต้น งานเขียนชาติพันธุ์วรรณานี้ของชนชั้นปกครองชาวสยามจึงสร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองต่อความต้องการดังกล่าว และจัดลำดับชั้นความเจริญของมนุษย์ อันเป็นผลมาจากการก่อรูปของรัฐชาติที่มีขอบเขตที่ประชากรทุกกลุ่มชาติพันธุ์ได้

ถูกรวมเข้ามาไว้ในขอบเขตของรัฐที่ถือกำเนิดขึ้นมาใหม่ (Winichakul, 2000: 38-62; ธงชัย วินิจจะกุล, 2546ก)

บทความข้างต้นนี้ และอีกเรื่องหนึ่งในปีเดียวกันคือ เรื่อง “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่า คิวไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเอง ผ่านการเดินทางและ พิพิธภัณฑทั้งในและนอกประเทศ” ตีพิมพ์ในรัฐศาสตร์สาร พ.ศ.2546 (ธงชัย วินิจจะกุล, 2546ข) เป็นงานเขียนที่ใช้แนวคิดเดียวกัน ประเด็นสำคัญของบทความนี้คือ การสร้างภาพลักษณ์ของ ชนพวกอื่นในแดนตนให้เป็น “คนป่า” เป็นแนวคิดที่ช่วยทำให้ชนชั้นนำสยามรู้สึกตนเองว่ามีความ คิวไลซ์ การแสวงหาความคิวไลซ์ของชนชั้นนำสยามอีกทางหนึ่งคือ การนำสิ่งที่สยามคิดว่าคิวไลซ์ ออกเผยแพร่สู่สายตาชาวโลก (ตะวันตก) ด้วยการจัดแสดงนิทรรศการที่เรียกว่า “พิพิธภัณฑ” หากจะกล่าวไปแล้ว บทความทั้งสองชิ้นนี้ถือเป็นการแตกกิ่งก้านสาขาของงานเขียนที่มีชื่อของ ธงชัย วินิจจะกุล เรื่อง Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation (Winichakul, 1994) หรือประวัติศาสตร์การสร้างตัวตนทางภูมิศาสตร์ของราชอาณาจักรสยาม

ใจความสำคัญของหนังสือเรื่องนี้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นของวิทยานิพนธ์เรื่องนี้คือ รูปร่าง หน้าตาของราชอาณาจักรสยามที่ปรากฏบนแผนที่ทุกวันนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการในประวัติศาสตร์ของการ สร้างราชอาณาจักรสมัยใหม่ นับตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่ต้องเป็นรัฐที่มีขอบเขตคือ พรมแดนแน่นอนตายตัว อันเป็นผลมาจากแรงกดดันของมหาอำนาจจักรวรรดินิยมอังกฤษและฝรั่งเศส การสร้าง ตัวตนของราชอาณาจักรสยามนี้เป็นการสร้างตัวตนด้วยกำลังของกองทัพและเทคโนโลยีของการทำแผนที่ สมัยใหม่ การสร้างตัวตนของราชอาณาจักรสยามไม่ได้คำนึงถึงขอบเขตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะต้องการดินแดนเป็นหลัก แต่สิ่งที่ตามมาของการเกิดขึ้นของประเทศสยามที่มีขอบเขต ตายตัวคือได้สร้างพันธะระหว่างรัฐกับประชาชนขึ้น รัฐจึงได้สำรวจกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของราชอาณาจักรสยามก็ได้สร้างความเป็นอื่นขึ้นมา การสร้างตัวตนของสยามขึ้นมาใหม่นี้ได้ ดำเนินไปภายใต้กรอบแนวคิดของชาตินิยมที่เน้นในเรื่องเชื้อชาติ พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่ เป็นเส้นตรงต่อเนื่องไม่ขาดสายเพื่อแสดงความเก่าแก่และความยิ่งใหญ่ของชาติ รัฐได้สร้าง ขอบเขตของความเป็นไทย และสร้างสัญลักษณ์ของความเป็นไทยให้เกิดขึ้น เพื่อหลอมรวมกลุ่ม ชาติพันธุ์ที่หลากหลายเข้าไว้ด้วยกัน เงื่อนไขของการเกิดขึ้นของสยามนี้คือกระบวนการสร้าง ความรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งวาทกรรมและเทคโนโลยีของวิชาภูมิศาสตร์สมัยใหม่

งานเขียนของธงชัย วินิจจะกุล เรื่อง Siam Mapped: A History of the Geo-Body of a Nation ได้ส่งต่อความคิดต่อการวิเคราะห์วาทกรรมการสร้างภาพลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” บางส่วนให้กับบทความเรื่อง “วาทกรรมว่าด้วย “ชาวเขา” ของ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี ในส่วนของการวิเคราะห์วาทกรรมเกี่ยวกับ “ชาวเขา” ในสยามในยุคเริ่มต้นสร้างรัฐชาติ บทความ ของปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี เป็นบทความที่ใช้แนวคิดการวิเคราะห์วาทกรรมของฟูโกต์ เพื่อให้

ทราบว่ วาทกรรมชาวเขามีสบทาพและหน้าทในการกำหนดตำแหน่งแห่งที่และควมสัมพันธ์เชิงอำนาจของชาวเขาในสังคมไทยอย่งไร ปิ่นแก้วได้ชี้ให้เห็นชัดด้วยวิธีการวิเคราะห์แบบประวัติศาสตร์ว่ “ชาวเขา” เป็นวาทกรรมที่ถูกสร้างขึ้นมาโดยสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือของรัฐในการควบคุมกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ และจัดตำแหน่งแห่งที่และควมสัมพันธ์ของคนเหล่านี้เสียใหม่จนกลายเป็นคนชายขอบของสังคมไทยในที่สุด เมื่อเข้าสู่ยุคปัจจุบันหรือหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นต้นมา “ป่า” ซึ่งแต่เดิมถือว่าไม่ใช่ปริณทลของความเป็นไทยนั้น จากกระแสของสิ่งแวดล้อมนิยมจากตะวันตกได้มีอิทธิพลทางความคิดต่อสังคมไทยอย่งมากจึงได้ผนวกรวมพื้นที่ป่าเข้ามาสู่ปริณทลแห่งความเป็นไทยอีกครั้ง แต่กลับผลักกลุ่ม “ชาวเขา” ให้ออกไปจากพื้นที่ป่าด้วยข้ออ้างต่างๆ กัน รัฐได้สร้างภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ให้เป็นทั้งคอมมิวนิสต์ ผู้ทำลายป่าไม้ ปลุกผีนค้ายาเสพติด และสร้างให้เป็นสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2541; ชูศักดิ์ วิทยากค, 2541)

ในช่วงทศวรรษ 2540 ได้เกิดกระแสควมสนใจเรื่องอัตลักษณ์ ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบขึ้น ภาพลักษณ์ด้านต่างๆ ของกลุ่มชาติพันธุ์ “ชาวเขา” ได้ถูกนำมาทบทวนใหม่ เพื่อเปิดเผยให้เห็นว่าภาพลักษณ์ทั้งหลายเป็นผลมาจากกระบวนการสร้าง และเป็นผลมาจากวาทกรรม ผืนกับคนม้งเป็นภาพลักษณ์ที่อยู่ในควมรับรู้ของสังคมไทยมาช้านาน อรัญญา ศิริผล (2546) ได้เขียนบทความเรื่อง “ผืนกับคนม้ง: พลวัตควมหลากหลายและควมซับซ้อนแห่งอัตลักษณ์ของคนชายขอบ” ให้ความเห็นว่ ภาพลักษณ์นี้ถูกสร้างขึ้นนับตั้งแต่สมัยอาณาจักรนคมถึงปัจจุบันผ่านตามสื่อต่างๆ ก่อให้เกิดเป็นภาพตัวแทนของชาวม้งในที่สุด แต่ภาพลักษณ์นี้เองกลับสร้างความชอบธรรมให้กับรัฐในการปกครอง และสร้างวัฒนธรรมครอบงำเข้าไปควบคุมจัดการชีวิตชาวม้งภายใต้แนวคิดของการพัฒนา แต่ในท้ายที่สุดแล้วการพัฒนา กลับกลายเป็นวาทกรรมที่สังคมกักขังชาวม้ง แต่ก็ไ้ว่าชาวม้งจะยอมรับชะตากรรมแต่เพียงผู้เดียวชาวม้งได้สร้างกระบวนการเพื่อตอบโต้กับวาทกรรมที่ครอบงำอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่แตกต่างกันไป บทความนี้จึงเป็นบทความที่ชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงบริบททางประวัติศาสตร์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการก่อกำเนิดตัวตนของชาวม้งในภาพลักษณ์ของผู้ค้ายาเสพติด บทความของอรัญญา ศิริผล นี้มีแนวทางค่อนข้างใกล้เคียงกับบทความเรื่อง “กลุ่มชาติพันธุ์ม้งกับปัญหาเสพติด” ของ ประสิทธิ์ ลิปริษา (2541) ในบทความเรื่องนี้ได้ชี้ให้เห็นว่ ผืนกับม้งไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดควบคู่กันมาตั้งแต่ต้น ประสิทธิ์ได้ชี้แนวทางกรสืบค้นด้วยแนวทางประวัติศาสตร์ ทำให้เห็นว่าชาวตะวันตกและรัฐบาลไทยในระยะต้นได้เป็นผู้ส่งเสริมให้ชาวม้งปลุกผี ผืนจึงได้กลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของทั้งชาวม้ง แต่ภายหลังเมื่อสหรัฐอเมริกาได้ทำให้ผืนกลายเป็นสิ่งผิดกฎหมาย รัฐบาลไทยจำเป็นต้องรักษาหน้าต่อประชาคมโลกจึงได้รณรงค์ปราบปรามผืน ชาวม้งซึ่งเป็นกลุ่มประชากรหลักที่ปลุกผีจึงถูกเหมารวมว่เป็นนักค้ายาเสพติด ทั้ๆ ที่กลุ่มข้าราชการจำนวนไม่น้อยได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งใน

กระบวนการค้ายาเสพติดด้วย หลังจากที่ถูกประหารประมาลงชาวม้งได้หันไปค้ายาเสพติดชนิดอื่นแทน ทั้งนี้เป็นผลมาจากความล้มเหลวของการส่งเสริมการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ซึ่งได้เข้าทำลายโครงสร้างของเกษตรแบบผสมผสาน และการดึงชาวม้งเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและโลกาภิวัตน์

ในบทความเรื่อง “ชนเผ่าอาข่า: ภาพลักษณ์ที่ถูกสร้างให้สกปรก ล้าหลัง แต่ดึงดูดใจ” ปนัดดา บุญยสาระนัย (2546) ได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายที่ทับซ้อนกันอยู่ของภาพลักษณ์ของชาติพันธุ์อาข่า กล่าวคือ ในด้านหนึ่งภาพลักษณ์ของอาข่าถูกนำเสนอว่าเป็นกลุ่มชนที่สกปรก ล้าหลังทางวัฒนธรรม ทว่าในอีกด้านหนึ่งแล้วอาข่ากลับมีภาพลักษณ์ที่น่าดึงดูดใจด้วยเสน่ห์เย้ายวนทางเพศอันเกิดจากงานเขียนสำคัญของบุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ที่นำเสนอเรื่องของลานกอดสาว และ มิตะ³ โดยมีเพลงของจรัล มโนเพชร เป็นสื่อสำคัญที่ทำหน้าที่ผลิตซ้ำจนเกิดการรับรู้ภาพลักษณ์นี้ของชาวอาข่าในวงกว้าง ผู้เขียนได้สรุปให้เห็นว่าภาพลักษณ์ทั้งหมดนี้ล้วนเป็นสิ่งที่สังคมสร้างทั้งสิ้น จนนำไปสู่การดูถูกดูแคลน และอคติทางชาติพันธุ์ ในกระบวนการทั้งหมดนี้สื่อสาธารณะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมของ “ชาวเขา” จนกลายเป็นภาพลักษณ์ในทางลบที่ปรากฏอยู่ในสังคม

งานเขียนทั้งหมดนี้ถือได้ว่าเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดทิศทาง และการเก็บข้อมูลเพื่อจัดทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้อย่างสำคัญ อย่างไรก็ตาม งานเขียนเหล่านี้ส่วนใหญ่เน้นมุมมองให้เห็นถึงวาทกรรมหลักที่ครอบงำผู้คนในสังคมที่ผลิตโดยรัฐเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ไม่เห็นวาทกรรมของรัฐนี้ขยายไปสู่กลุ่มบุคคลใดบ้างในสังคมไทย และไม่ได้ให้ความสำคัญกับสถานภาพ บทบาททางสังคมของกลุ่มคนจนดูคล้ายกับวาทกรรมหลักได้ครอบงำผู้คนในสังคมไทยอย่างสมบูรณ์ นอกจากนี้แล้ว ในบางบทความยังขาดมิติของการเชื่อมโยงบริบททางประวัติศาสตร์เพื่อชี้ให้เห็นถึงการกระบวนการสร้างและเปลี่ยนแปลงความเป็นมาของการเกิดขึ้นของ “ชาวเขา” และภาพลักษณ์ของ “ชาวเขา” ในแต่ละช่วงเวลา ถึงกระนั้นถ้าหากขาดซึ่งงานเขียนอันมีค่าเหล่านี้แล้ววิทยานิพนธ์เรื่องนี้คงไม่สามารถเกิดขึ้นได้เช่นเดียวกัน วิทยานิพนธ์เรื่องนี้จึงเป็นการต่อยอดและขยายความรู้ที่ขาดหายไปของงานศึกษาอื่นๆ ที่ผ่านมา

³ ลานกอดสาว หมายถึง “ลานสวรรค์” คือ ลานที่หญิงชายสามารถมาหาความสุขทางเพศได้โดยเสรี ปัจจุบันนิยมเขียนว่า “ลานสาวกอด” แต่บุญช่วย ศรีสวัสดิ์ ซึ่งเป็นผู้เขียนเกี่ยวเรื่องนี้คนแรกเมื่อ พ.ศ.2493 เขียนว่า “ลานกอดสาว” โดยตลอด ส่วนมิตะ คือ หญิงสาวที่สอนผู้ชายให้รู้จักการมีเพศสัมพันธ์ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2547: 386)